

Enota Dramske pisateljice in pisatelji (DPP)
ZDUS vabi na

DELAVNICO PISANJA ZA LUTKOVNO IN PREDMETNO GLEDALIŠČE

ki jo bo vodila **MARTINA MAURIČ LAZAR**,
igralka in lutkovna animatorka ter članica ansambla LGL, ki se kot
pedagoginja in lutkovna režiserka posveča avtorskim izrazom pri
lutkovnem/gledališkem ustvarjanju. Je docentka za lutkarstvo na
AGRFT ter predsednica društva slovenskih lutkovnih umetnikov
UNIMA.

V petek, **11. oktobra 2024**, ob **16.**
uri na AGRFT, Aškerčeva 5 (ŠO 1).

Delavnica bo trajala **dve uri in pol**
(60' predavanje, 90' participativni del).

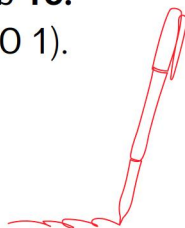
Prijave na delavnico sprejemamo na
naslov tajda.lipicer@gmail.com do 9.
oktobra.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

V nasprotju z logocentrično naravo dramskega gledališča, pisanje za lutkovno gledališče omogoča, da besedilo prevzame dopolnilno ali celo pomožno vlogo. S tem ko lutkovno gledališče decentralizira vlogo besede, vabi k razmisleku o jezikovnem minimalizmu, ki lutkovno gledališče povezuje z nekaterimi smermi modernistične in avantgardne dramatike, kjer sta simbolika in abstrakcija v ospredju pred mimetičnim ali opisnim dialogom. Ta perspektiva spreminja vlogo besedila iz psihološkega realizma v metafizično raziskovanje. V tem smislu pisanje za lutkovno gledališče pogosto vključuje poetično zgoščenost, jezik in beseda pa postaneta enako materialna kot so materialni les, pena ali vrvi. lutka kot abstraktna figura, ki ji nobena pojavna oblika ni bolj lastna kot druga, omogoča, da je besedilo razdrobljeno, simbolistično ali poetično ter da izziva antropocentrično pojmovanje dramskega dialoga.

Na delavnici bomo na podlagi predstavitev različnih lutkovnih tehnik in gledališča predmetov preizkušali različne besedilne forme in poskusili detektirati, kako se različne tehnike razlikujejo v odnosu do zapisane in govorjene besede. Vabljeni, da pred delavnico pošljete ali pripravite kratek odlomek (eno stran) iz že napisanega (avtorskega) besedila, ki bi ga na delavnici želeli preizkusiti.

Poročilo z delavnice "Pisanje za lutkovno in predmetno gledališče" pod vodstvom Martine Maurič Lazar (pripravili Evelin Bizjak in Tajda Lipicer)

Datum delavnice: 11. oktober 2024

Lokacija: AGRFT, Aškerčeva 5, ŠO 1

Trajanje: 2 uri in pol (60 minut predavanje, 90 minut participativni del)

Predavateljica

Martina Maurič Lazar, igralka, lutkovna animatorka in članica ansambla Lutkovnega gledališča Ljubljana (LGL), docentka za lutkarstvo na AGRFT ter predsednica društva slovenskih lutkovnih umetnikov UNIMA, je na delavnici udeležencem predstavila svoje dolgoletne izkušnje in razmišljanja o umetnosti pisanja za lutkovno in predmetno gledališče.

Povzetek Delavnice

Martina Maurič Lazar je v uvodu poudarila edinstveno vlogo lutkovnega gledališča, ki obstaja kot „umetnostni vmesni prostor“ – področje med likovno umetnostjo in gledališčem, med obrednim in performativnim, med vzgojnim in umetniškim ter med otroškim in odraslim svetom. Določa jo torej dvojnost, na podlagi katere naseljuje vmesni prostor, ki obstaja med lutko in igralcem, med temo in režiserjem, med življenjem in smrtjo. Zato ji sodobna tendenca po jasnih definicijah lutkarstva ne koristi; avtorica se skupaj s starejšimi teoretiki lutkarstva, kot je npr. Henryk Jurkowski, ki je močno vplival na evropsko gledališko teorijo, zavzema za varovanje tega skrivnostnega področja in ohranjanje lutkarstva kot območja svetosti, ki bi ga preveč jasne opredelitve lahko uničile. Predavateljica zato nastopa kot predstavnica

starejše generacije, ki želi varovati skrivnost lutkarstva. Izpostavila je, da lutke v gledališču nosijo mističen in ritualni pomen in da lutkovno gledališče ni le performativno, temveč globoko povezano z zgodovino, v kateri so lutke imele predvsem obredno vlogo, kar še danes vpliva na njihov učinek in recepcijo pri občinstvu.

Poudarila je, da pisanje za lutkovno gledališče od avtorjev zahteva posebno občutljivost do skrivnostne narave lutk, saj so pisci besedil na nek način varuhi posebnega prostora, ki ga lutke omogočajo – prostora, kjer se prepletajo teme življenja in smrti, nelogičnost, ritualnost, dvojni pomeni, absurd in simbolika. Ker lutke kot uprizoritveni objekti omogočajo izražanje globljih pomenov, ki jih človek ne more doseči, je pisce za lutke spodbudila, naj navdih črpajo prav iz tega območja skrivnosti, drugačnosti, obrednosti, dvojnih pomenov in metafor.

Poudarila je, da je za pisce pomembno tudi poznavanje zgodovinskega konteksta in tradicije lutk, saj prav to zagotavlja svežino sodobnim umetniškim rešitvam. Lutka ni le performativni objekt; njen pomen sega v obredno in mistično, saj so jo stoletja uporabljali kot predmet v rokah svečnikov, prinašalko božanskih sporočil in povezovalko z onostranstvom. Lutke so se v evropskem prostoru začele pogovarjati med sabo in razvile dialog šele v 17. stoletju, prej pa so bile predvsem neme spremljevalke: ilustrirale so pripoved pripovedovalca ali pevca, ki je govoril ob lutkovnem odru. Večplastna zgodovina lutk sodobnemu avtorju omogoča, da raziskuje njihovo simbolno in zgodovinsko zapuščino.

Maurič Lazar je predstavila bogato tradicijo lutkovnih besedil na Češkem, kjer so ljudske pravljice pogosto prirejene v lutkovne predstave, in razložila, kako takšni tekstovni pristopi vplivajo na evropsko lutkovno umetnost. Prisotnim je pokazala češko izdajo sedemnajstih pravljič, lutkovnih tekstov, v kateri je objavljena razprava o tem, kaj sploh je lutkovni tekst. Prvi lutkovni teksti so bili dokumentirani kot pripovedi ali zgodbe, zapisani šele po nastali predstavi. Lutkovnim tekstovnim predlogam je bližje termin scenarij ali skica. Čehi imajo bogato in specifično lutkovno tradicijo, ki je globoko vpeta v njihovo kulturno, literarno in gledališko zgodovino. Njihove lutkovne predstave pogosto temeljijo na priredbah ljudskih pravljič, ki jih adaptirajo in prilagajajo za oder. V tem procesu se avtor in dramaturg pogosto prepletata in združujeta v eno osebo. Avtor, ki izhaja iz ljudskega izročila, prevzame tudi vlogo dramaturga, saj besedilo nenehno prilagaja nastajanju predstave; zgodbo krajša, prireja in jo usmerja v skladu s potrebami same produkcije. S tem, ko lutka preide v gledališki kontekst, ji ustvarjalci, bodisi avtorji, animatorji ali režiserji, dodajo novo vrednost in pomen. Njeno vlogo poglobijo, ji dodajo moč, izražanje in vsebino, ki presega zgolj igralsko funkcijo. V lutkovni tradiciji zato lutka nosi tudi sporočilno moč, ki sega dlje od zgolj vizualnega ali pripovednega elementa – predstavlja nekakšno oživitev kulturnega izročila in vlogo arhetipskega lika, ki nosi elemente človeške narave, kulturnih vrednot in zgodovine.

Maurič Lazar je opozorila, da se češka praksa pisanja besedil za lutkovno gledališče večinoma opira na ljudske motive in ni v dobri formi za ustvarjanje novih, izvirnih tekstov. Podobno je tudi v Sloveniji, kjer prevladujejo priredbe ilustracij in že obstoječih literarnih del, avtorskih besedil pa primanjkuje. V 80. letih je Frane Puntar veliko pisal za lutkovno gledališče, kar je bil čas radijskih iger, ki so jih tudi uprizarjali. Lutkovno gledališče tako ostaja močno povezano s tradicijo in predelovanjem znanih motivov.

Kako pisati besedilo za lutke?

Pisanje besedila za lutkovno predstavo, še posebej za otroško občinstvo, zahteva celosten in predvsem osebni pristop, ki presega zgolj ustvarjanje zgodbe za mlado publiko. Pisec si mora prizadevati, da nagovori konkretnega otroka, ne le generične publike določene starosti, saj le tako lahko vzpostavi iskren stik, ki je ključen za učinek predstave. Otroci so občutljivi in dojemljivi, zato mora biti besedilo ustvarjeno s spoštovanjem do njihovega dojemanja in sposobnosti razumevanja. Pisanje naj bo oblikovano z zavedanjem, da lutkovna predstava ni zgolj zabava, temveč tudi priložnost za globlje doživljanje sveta skozi umetnost. Snovanje lutkovne predstave za otroško publiko je po njenih izkušnjah najbolj učinkovito takrat, ko so vsi uprizoritveni elementi ustvarjeni, zamišljeni in skozi proces peljani enakovredno, kar pomeni, da se kolektivno in usklajeno sodelovanje med piscem, likovnikom, režiserjem, tehnologi in ostalimi ustvarjalci gradi od samega začetka. Najboljše rezultate prinese sodelovanje, kjer pisec usklajuje svoje zamisli z likovnikom, razmišlja o vizualni podobi likov in scenografije, pa tudi o tem, kako liki komunicirajo skozi govor ali gib. Ta usklajenost omogoča, da besedilo in vizualni elementi delujejo in se sinhrono dopolnjujejo.

Vloga besedila v lutkovnem gledališču

Beseda v lutkovnem gledališču je enakovredna partnerica likovnosti in glasbi, saj njeno moč dodatno poudari prisotnost molčeče lutke. Ko ena lutka govori, druga pa odgovarja s tišino, ta tišina postane pomemben izrazni element, ki besedilu doda globino. Vloga tišine je zato enakovredna, morda celo močnejša od besedila, kar je ključno upoštevati pri ustvarjanju predstave. Predavateljica je delila svoje izkušnje pri pripravi avtorskih projektov, kjer je sodelovala z likovnimi umetniki, tehnologom in pisci besedil. Opisala je, kako vsaka lutkovna predstava potrebuje dobro zasnovano tekstovno izhodišče, vendar pa mora besedilo v lutkovnem gledališču pogosto dopuščati prostor za tišino, ki daje besedam dodatno težo in razsežnost. Lutkovna besedila morajo omogočati tudi prostor za improvizacijo in prilagoditev na oder. Ko lutka govori, je pomembno, da tekst ni preveč zapleten, saj to vpliva na izvedbo in animacijo lutke. Pisci, ki pišejo besedila za lutke, morajo razumeti tehnične omejitve animacije, da lahko ustvarijo besedilo, ki podpira lutkovno izraznost.

Proces ustvarjanja lutkovnih predstav se razlikuje glede na odnos med besedilom in uprizoritvijo. Kadar si kot režiserka izbere neko temo, poišče dramaturga oz. avtorja priredbe, skupaj z likovnikom oblikuje tesno ustvarjalno ekipo in prične se proces vzporedne gradnje uprizoritve. Lutkovna postavitve klasičnega besedila predstavlja svojevrsten izziv, saj zahteva prilagoditev lutkovnega medija besedilu in ne obratno. Pri priredbah klasičnih tekstov, kot so *Hamlet*, *Vojček* ali *Živalska farma*, je izziv prilagoditi lutkovni medij tako, da ohrani moč besedila. V tem primeru režiser sprva ohranja besedilo fiksirano in okoli njega razvija likovne, lutkovne in scenografske zamisli. Pri avtorskih projektih režiser vnaprej pripravi adaptacijo in kasneje, ob vajah, prilagaja besedilo glede na prostor in likovno vizijo. Avtoričina izkušnja vključuje priredbe, kot sta *Mali princ* in *Poštarska pravljica* Karla Čapka, kjer je sama izvedla dramatisacijo in besedilo v procesu vaj še dodatno prilagodila. V njenem režijskem opusu posebno mesto zaseda avtorski projekt *Lejla*, v katerem je sprva nameravala brez besedila prikazati notranji svet najstnice, vendar je v zadnjem tednu dodala besedilo, ki je liku prineslo sanjsko dimenzijo in projektu dalo nov umetniški izraz. Opisala je tudi vlogo besede v predmetnem gledališču, kjer se delo pogosto začne z grobim scenarijem, osnovanim na asociaciji ali ideji, ki se nato razvije skozi igro s predmeti. Beseda je lahko izrečena ali ostane neizrečena, lahko postane dialog ali ostane kot misel. Za ustvarjalko je beseda vedno enakovreden in ključen izhodiščni element, še posebej pri otroških predstavah, kjer mora biti

besedilo preiščeno in kakovostno, saj manjše število besed zahteva natančen razmislek o vsaki. Cilj je otrokom predstaviti svet, ki ga morda ne poznajo, s smiselno izbranimi besedami, ki jih nagovarjajo ali širijo njihov besedni zaklad. S skrbno preiščenim besedilom lahko otrokom predstava na domiseln način posreduje pomembne vrednote, kot so spoštovanje in medsebojna pomoč, ter s tem prispeva k njihovu razvoju in širšemu razumevanju sveta.

Jezikovno piljenje besedila za lutkovno gledališče je temeljno, saj mora pisec razumeti, kako bo lutka govorila in zakaj. Proces animacije vključuje ujemanje telesnega gibanja, glasu in misli lutke, kar zahteva čas in občutek, da se animator in lutka uskladita. Če je besedilo prezapleteno, lahko lutki odvzame moč, saj se bo animator preveč osredotočal na tehnično izvedbo. Idealno je, ko avtor besedila sodeluje z igralcem, saj lahko na licu mesta prilagodi besede, da podpre lutkin značaj in misel. Vsaka predstava je edinstven svet, kjer piljenje detajlov, kot na primer izbira načina, kako lutka izreče "Žal mi je," postane ključen del ustvarjalnega procesa. Na izbiro besedila močno vpliva tudi likovna podoba lutke. Avtor besedila mora upoštevati tip lutke, da besede ustrezajo njenemu značaju. Pri ustvarjanju se lahko odloči za skladnost med likovno podobo in besedilom ali vzpostavi kontrapunkt za dodatni učinek.

Predavateljica je poudarila, da lahko pravila v lutkarstvu hitro postanejo dogme, ki omejujejo ustvarjalnost. Vsak nov ustvarjalni proces je raziskovanje novih možnosti, kjer lutka dopušča napake in nepredvidljive spremembe. Tudi ko se vsi elementi zdijo pravšnji, lahko končni rezultat nepričakovano zavije drugam zaradi neusklajenega besedila ali različnih vizij članov ekipe. Za konec je spodbudila odprtost v ustvarjanju, saj nepričakovane zamisli likovnikov ali zamude pri skicah lahko sprožijo nove, bogate ustvarjalne poti, ki predstavo obogatijo na nepričakovan način.